

גיליון זה מוקדש ע"י אחת מתומכות הישיבה
 לעי"נ סבה הר"ר שמואל בהר"ר שלמה ז"ל ודודתה מרת אלישבע בהר"ר שמואל ע"ה
 לרגל יום הזיכרון בכ"ח כסלו, נר רביעי של חנוכה
 תהא נשמתם צרורה בצרור החיים ויעמדו במהרה לתחיית המתים
 שיחתו השבועית של ראש הישיבה - הרב יוסף צ. בן-פורת

חנוכה במשנתו של רבינו בעל ה"שפת אמת" זצ"ל

חנוכה שנת תשע"ט (מקצ)

"חנוכה ופורים הם הארות מרגלים. רק הגי' רגלים המפורשים בתורה הם תורה שבכתב. ויש נגד זה גם כן רגלים מתורה שבע"פ. והם אורות המקבלים כדמיון **אנו הלבנה שהיא מאור החמה** כידוע. כן ע"י כוחן של בני ישראל בקבלתם היו"ט כראוי. נשאר מכל יו"ט רשימה בכנסת ישראל. ובכח זה הוציאה כנגדן רגלים אחרים. וחנוכה הארה מחג הסוכות. ופורים מחג השבועות. ומחג הפסח מקוים אנו להיות עוד כמ"ש (מיכה ז, ט): 'כִּי־מִי צִאֲתָךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶרְאֶנּוּ נִפְלְאוֹתַי' " (שפ"א לחנוכה, תרמא).

כדרכו בקודש, מלמדנו רבינו בעל ה"שפת אמת" זצ"ל חידושים גדולים. שחנוכה ופורים למרות שהם נקבעו על ידי חכמים, פורים – על ידי מרדכי ובית דינו, חנוכה – על ידי חשמונאים ובית דינם, הרי ששורשם נמצא בתורה שבכתב, בימי הרגלים. וכך מצאנו פתרון לשאלה עתיקת יומין, הלוא הכתוב אומר (קהלת א, ט): "וְאֵינִן כָּל חֻדְשֵׁי תַחַת הַשָּׁמַיִם", והרי, חנוכה ופורים הם מועדים מחודשים? לפי הנ"ל התשובה ברורה, אכן אין בהם כל חדש, מפני הם תולדה של סוכות ושבועות.

ואם נעמיק יותר, הלוא בתורה שבכתב אנו קוראים (דברים יג, א): "אֵת כָּל הַדְּבָר אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֶתְכֶם אֹתוֹ תִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לֹא תִסֹּף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ" – שאסור להוסיף על המצוה, כמו כן יודעים אנו שהתורה שקדמה לעולם, כוללת בקרבה את כל המציאות כולה עד סוף כל הדורות. אם כן, כיצד יכולים חכמים להוסיף מצוות נוספות? לפי הנ"ל הדבר מבואר, שקדושת והארת חג הסוכות כבר כוללת בקרבה את אור החנוכה. ידועים דבריו של השל"ה הק', שאם התורה היתה ניתנת מן השמים היום, היא היתה כוללת בקרבה את כל המצוות והאיסורים של חכמים, שבכל הדורות עד ימינו. בגמ' (שבת כג, א) נשאלה השאלה, הכיצד אנו מברכים על נרות חנוכה "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו" – "והיכן צונו? רב אויא אמר מ'לא תסור' (דברים יז, א) רב נחמיה אמר: 'שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך' (שם לב, ז)."

לאמיתו של דבר, כתב רבינו את ספרו ברמזי רמזים, תקציר שערך במוש"ק שבו סיכם לעצמו את מה שאמר בש"ק. לכן לא מופיע גם הסבר למה חנוכה הוא תולדה של סוכות? ונראה לפרש, מפני שסוכות כולל בשמו את זכר הנס שנעשה לישראל בצאתם ממצרים (ויקרא כו, מג): "כִּי בִּסְכוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם". את אותם ענני כבוד שהקיפו אותם, דבר שהוא רחוק מתבוננת אנוש, כל העמים ששכנו

בסביבת מחנה ישראל, ראו נס גדול זה בעליל! גם חנוכה תוקן לזכר הניסים הגדולים של ניצחון המעטים את הרבים על ידי החשמונאים נס שאותו ראו ועליו שמעו כל עמי תבל, ונס פך השמן שדלק שמונה ימים במקום יום אחד. אבל פורים ששואב את כוחו מחג השבועות, מציב סימן שאלה גדול יותר. ונראה, שההסבר הוא, שהיות שבפורים (אסתר ט, כז): "קִיְמוּ וְקַבְּלוּ הַיְהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זָרְעָם", ופירשו חז"ל (שבת פח, א), שקיבלו עליהם מחדש עול תורה ומצוות, ואפילו ברמה גבוהה יותר מזו של מתן תורה. מפני שבשבועות היתה קבלת התורה מאונס, מפני שהם אוימו ע"י הקב"ה שאם לא יקבלו אותה "פה תהא קבורתם"! לעומת זאת, בפורים היתה קבלת עול תורה מרצון.

מתי ולמה ה' עושה ניסים גלויים

הלוא ידוע ומובן לכל בר-דעת, שכל הבריאה כולה הינה נס אחד גדול. כש"כ (תהלים יט, ב): "הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֱלֹהִים וּמַעֲשֵׂה יְדֵיו מְגִיד הַרְקִיעַ", אלא שמאחר ואותו נס חוזר על עצמו בלי הפסק, הוא מכונה "נס נסתר". מפי סופרים וספרים למדנו, שאין רצונו ית' לשנות את סדרי הטבע ולהנהיג ניסים גלויים. נשאלת השאלה, למה בחנוכה נעשו ניסים גלויים?

בניגוד למה שחושבים רבים, שדור שמלומד בניסים, סימן יפה הוא לו, הרי שהאמת היא בדיוק הפוכה. נפנה שוב לדברי רבינו הרה"ק מגור זצ"ל (שפ"א, חנוכה תרמה, בד"ה בברכת): "נסים לאבותינו, שבני ישראל היו אז שפלים, כמו שאיתא (ב"ר ב, ד) שהחשיכו עיניהם של ישראל, לכן... עשה לנו נסים כדי לרומם נפשות בני ישראל. וקיבלו עליהם מחדש עול מלכותו להיות עובדי ה' בשמחה, ועל ידי הנסים נתחנכו מחדש לעבודת השי"ת, ולכן נקרא 'חנוכה' ". כלומר, שכלל ישראל מאבד את אמונתו התמימה ומוחו נשטף על ידי סוגי כפירה שונים, הקב"ה מרחם עליהם ועושה להם ניסים גלויים, כדי לחזק את אמונתם מחדש.

כך היה גם לפני יציאת מצרים, שהם שקעו למ"ט שערי טומאה, כידוע, שלח להם השי"ת את משה שהיכה את פרעה עשר מכות גדולות וקשות, כדי ללמדם שהוא שליט בעליונים ובתחתונים ואין עוד מלבדו, כמו שביאר באריכות הרמב"ן בסוף פרשת בא.

שני סוגי ניסים נעשו כאן, האחד ניסי המלחמה – שאותם מתי מעט, מתתיהו וי"ב איש שהיו עמו (רש"י דברים לג, יא) נצחו את המעצמה הגדולה בתבל, את מלכות יוון האדירה. נס זה נודע בכל העולם, מפני שהמלחמות ותוצאותיהן נראו על ידי הכל. הנס השני נעשה בתוך בית המקדש בהיכל, ברם נס זה ראו רק הכהנים מפני, שלישראלים

ואפילו ללוויים הכניסה לתוך ההיכל אסורה בהחלט. לכן, נראה לי, שאת הנס של המלחמה אנו לא מפרסמים בגלוי, אלא מזכירים אותו רק בתפילה. אבל הנס של פך השמן שלא נודע בכל העולם, אלא רק לנו בני ישראל ששמענו זאת מפי הכהנים וקיבלנו זאת מתוך "אמונת חכמים", אותו אנו מפרסמים בכל העולם, כדי להראות שדברי חכמים מקובלים עלינו באופן מוחלט כאילו ראינו אותם במו עינינו.

"להשכיחם תורתך"

אנו אומרים בתפילה שרצונם של היוונים היה להשכיח את התורה מישראל, הדבר טעון הסבר. אילו היה כתוב שאסור ללמוד תורה, ניחא, בהרבה מקומות ובתקופות שונות אסרו ללמוד תורה, וגזרו שמי שילמד ייהרג. כך בזמנו של רבי עקיבא הרומאים אסרו את לימוד התורה, וכך בתקופתנו אנו, הקומוניסטים ברוסיה הוציאו יהודים להורג שנתפסו שלימדו תורה. גם את הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל דנו למוות על שלימד תורה. אבל איך אפשר להשכיח מאדם את התורה שלמד?! אלא, שהיוונים פיתחו את חכמת הטבע שבאה להסביר כל דבר שמתרחש על ידי חוקי טבע ועל ידי מקריות. דבר זה עומד בניגוד לחכמת התורה שמסבירה, שגם "הטבע" בגי' "א-להים", כלומר, שכל הכוחות הפועלים במרחבי התבל אינם אלא גילוי כוחותיו ית', וכל הנראה כמקרי, אינו מקרה כלל, אלא רצונו ית'. נמצא אפוא, שאם אדם מסגל לעצמו את תפיסת העולם היוונית, הרי שהדבר משכיח ממנו את כל הבנת האמונה היהודית.

מבואר בספרים ש"יון" גי' "גלגל", שהם טענו שכל ההנהגה בעולם היא תוצאה של מבנה הכוכבים והמזלות (בני יששכר כסלו וטבת, מאמר ג אות כד). אבל ניתן לפרש זאת בצורה שונה לחלוטין, "א-להיך" גי' "גלגל", גי' "היה הוה יהיה". כלומר, שצופה בראשית אחרית, כשברא השי"ת את עולמו, כבר הכניס לתוך "תוכנת" הגלגל את כל שעתיד לקרות עד אחרית הימים.

נמצאנו למדים, ששתי התרבויות נאבקו זו בזו. כשעמדה תרבות יון לגבור על תרבות ישראל, התערב השי"ת ובזרוע נטויה הפיל אותם ארצה. ואז חוסלה תרבות ההתייוונות ופרחה אמונת ישראל והחלה לצמוח התורה שבעל פה, כמבואר בספרים.

קביעת ימי החנוכה לדורות

"לשנה אחרת **קבעום ועשאו** ימים טובים בהלל והודאה" (שבת כא, ב). ופירש רבינו זצ"ל (שם, חנוכה תרמד ד"ה ימים טובים): "ואמרו קבעום ועשאו, לשון כפול, שהחכמים

פעלו שיהיו ימים טובים בשמים, ושיתמשך התגלות הקדושה שיורדת הארה מן השמים בימים אלו, וגם פעלו שיהיו ימים טובים למטה בנפשות בני ישראל שיתעורר לבבם בנקל באלה הימים".

חכמי הדור ראו צורך לקבוע את הארות של ימי חנוכה לדורות. מפני, שבכוחם של אותם אורות שואבים אמונה לכל השנה כולה. אבל אין הדבר תלוי בידי אדם, אלא בידי שמים. לכן רק כחלוף שנה ראו חז"ל הק' שבקשתם התקבלה, והארה שהיתה בשנה שעברה יורדת לעולם גם השנה, ואז קבעו ימים אלה לדורי דורות. ומכאן, ההלל השלם שאנו אומרים בכל יום מימי החנוכה.

רבים תמהים, למה החרדים לא אומרים הלל בימים שבהם נעשו ניסים בתקופתנו אנו? גם לשאלה זו מצינו תשובה בדברי רבינו זצ"ל (שפי"א חנוכה תרמ"ה) :

"קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה... כי לא בכל עת יכולין לומר הלל, כדאיתא בגמרא (שבת קי"ח, ב) האומר הלל בכל יום כאלו מחרף ומגדף, **רק שבעת הזאת נפתח השערים בשמים ויכולין לומר הלל**. והודאה הוא על הישועה שלמטה בארץ. וכתיב (תהלים קיט, קה) 'נר לרגלי דברי ואור לנתיבתי, פירוש, כי הנהגת השי"ת העיקר למעלה, אף על פי כן בני ישראל זוכין להרגיש גם למטה בכל עת שמתחדש למעלה איזה הנהגה, וזהו נר לרגלי דבריך – הנהגה שלך, אבל עיקר האור לנתיבתי – הם הנתיבות והדרכים שיש לשורשן של בני ישראל למעלה, והישועה שלמטה היא רק כלי ונר להיות מכוון להאור שלמעלה, שבני ישראל הם הכלים שעל ידם הקב"ה פועל ישועות למעלה, ולמטה נקרא נר".

פירוש הדברים, כמו ששלושת התפילות קבעו האבות הק', ואת נוסח תפילת העמידה קבעו אנשי כנסת הגדולה, ברוח קודשם, שהיו מאה ועשרים זקנים, ובהם כמה נביאים (מגילה יז, ב), **מפני שאת שערי התפילה, ואת צורת התפיסה אליהם יכולים לקבוע רק אנשים שהם מדרגת רוח הקודש ומעלה**. ולכן גם כאן קבעו החשמונאים ובית דינם את ההלל לדורות רק לאחר שנוכחו לדעת, שבשמים נוצרו שערים מתאימים שדרכם יכול ההלל לעלות. אבל ברור מאליו, שאנו בדור עני ויתום, איננו יכולים לעשות זאת.

מרן החזון איש זצ"ל, חיווה דעתו הק', שגם יום אבל לזכר השואה הנוראה, אין בכוחנו לקבוע. אין אתנו איש שהוא בדרגה לקבוע ימים טובים או ימי אבל וזיכרון לימים רעים ונוראים. על זה נאמר (תהלים כה, יד) : 'סוד ה' ליראיו ויבְרִיתוּ לְהוֹדִיעֵם".

לכן המחשבה שיש בדורנו אנשים הראויים לתקן נוסחאות תפילה, אין לה על

מה להסתמך.